

prof. PhDr. Jan Keller, CSc. – myšlenky a názory

Leoš Šmídek

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Leoš ŠMÍDEK**
Osobní číslo: **H118312**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **prof. PhDr. Jan Keller, CSc. – myšlenky a názory**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného testu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na textovou analýzu odborných publikací, jejichž autorem je prof. Keller,
- s návazností na jeho předchůdce i současníky,
- též případná polemika s názory v těchto textech uvedených,
- s důrazem na propojení se sociální pedagogikou.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Keller, J. Úvod do sociologie. Praha: SLON, 1999.

Keller, J. Soumrak sociálního státu. Praha: SLON, 2005.

Keller, J. Tři sociální světy. Praha: SLON, 2010.

Kraus, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál 2008.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

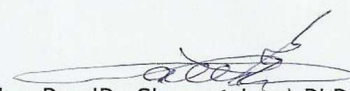
30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

LEOS ŠMÍDEK

Jméno, příjmení studenta

V Brně 14. 2. 2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Hlavním záměrem mé bakalářské práce, je průzkum a analýza textů, jejichž autorem je prof. PhDr. Jan Keller, CSc. Především ty publikace, které poukazují na změny, ke kterým dochází, ve struktuře dnešní společnosti. Zejména pak s důrazem na prohlubující nerovnost v této oblasti. Pokusit se tak, o hlubší popis současného stavu sociální struktury naší společnosti a problematiky sociálního státu. S následným kritickým pohledem na dopady v oblasti solidarity, vzdělání a empatie. Také přiblížit možné důsledky, jež z toho plynou pro vzdělávání v sociální oblasti.

Cílem, je nalézt spojnice mezi jednotlivými popsányi oblastmi a sociální pedagogikou.

Klíčová slova: společnost, solidarita, empatie, vzdělání, sociální pedagogika.

ABSTRACT

The main goal of my thesis is to survey and analysis of texts whose author is Prof. PhDr. Jan Keller, CSc. Especially those publications that highlight the changes that occur in the structure of today's society. To attempt, for a deeper description of the current state of the social structure of our society and the problems of the welfare state. With the subsequent critically on the impact in the field of solidarity, education and empathy. Also closer to the possible consequences of this for the education in the social field.

The goal is to find links between different areas described and asocial pedagogy.

Keywords: society, solidarity, empathy, education, social pedagogy.

PODĚKOVÁNÍ:

Velice děkuji, panu doc. PhDr. Miloslavu Jůzovi, Ph.D., za vždy laskavý a vstřícný přístup. Také za cenné rady a připomínky, k této bakalářské práci.

MOTTO:

*„Pilou přeřezávali větve, na kterých seděli
A s pokřikem si vyměňovali zkušenosti
Jak rychleji řezat, a s praskotem
Sjeli do hloubky, a ti, kdož jim přihlíželi
Zavrtěli při řezání hlavou a
Řezali dál.“*
BERTOLD BRECHT, *Exil*

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 OSOBNOST PROFESORA JANA KELLERA.....	10
1.1 STRUČNÝ ŽIVOTOPIS PROFESORA KELLERA.....	11
1.2 DÍLO PROFESORA KELLERA.....	13
1.3 POSTOJE A NÁZORY PROFESORA KELLERA.....	20
2 SOCIÁLNÍ STRUKTURA DNEŠNÍ SPOLEČNOSTI.....	23
2.1 TŘI SOCIÁLNÍ SVĚTY – ELITA, STŘEDNÍ VRSTVY, DEKLASOVANÍ.....	23
2.2 ZVĚTŠOVÁNÍ SE ROZDÍLŮ MEZI VRSTVAMI.....	24
2.3 PŘECHOD OD NEROVNOSTI K NESOUMĚŘITELNOSTI.....	26
2.4 HROZBY PRO SPOLEČNOST Z TOHO PLYNOUCÍ.....	29
3 PROBLEMATIKA SOCIÁLNÍHO STÁTU.....	31
3.1 SOUČASNÉ PROBLÉMY SOCIÁLNÍHO STÁTU.....	31
3.2 JEHO POSTAVENÍ V PROSTŘEDÍ GLOBÁLNÍ EKONOMIKY.....	33
3.3 POZICE FINANČNÍHO KAPITÁLU.....	34
3.4 KRIZE SOLIDARITY.....	35
4 PROMĚNY VZDĚLÁVÁNÍ A TAKZVANÁ SPOLEČNOST VZDĚLÁNÍ.....	36
4.1 VZDĚLÁVÁNÍ, JEHO VÝVOJ A ZMĚNY.....	36
4.2 PROBLÉMY SPOLEČNOSTI VZDĚLÁNÍ.....	38
4.3 JE VZDĚLÁNÍ VÝTAH NEBO POJIŠŤOVNA.....	39
4.4 VZDĚLÁNÍ A TRH PRÁCE.....	40
5 PODNĚTY PRO SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKU.....	42
5.1 ROSTOUCÍ SOCIÁLNÍ TLAK A SOCIÁLNÍ EXKLUZE.....	43
5.2 INDIVIDUALIZACE, KRIZE SOLIDARITY A MORÁLKA.....	44
5.3 VZTAH SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY A SOCIÁLNÍ PRÁCE.....	45
ZÁVĚR.....	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	48
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	51
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	52

ÚVOD

Naše současná společnost, si za posledních více jak dvacet let, prošla mnoha proměnami. Z nichž mnohé, byly dány zásadní změnou politické situace, která nastala po roce 1989. Mimo návrat demokracie a pluralitního politického systému, bylo nastartováno mnoho dalších, z hlediska změn ve společnosti, závažnějších procesů. Především, se to zásadně projevilo v ekonomické a vlastnické sféře. Což mělo, a stále má, zásadní vliv na stav struktury společnosti i její současný vývoj.

S nabytí lidskou, politickou a ekonomickou svobodou, přišla i řada nových výzev. A to především, ve všech oblastech dotýkajících se sociální problematiky. Mnoho dřívějších jistot nenávratně zmizelo v propadlišti dějin. Na občany, ve stále větší míře, dopadá nutnost soběstačnosti. K tomu se přidává tlak, který má z větší části podobu různých ekonomických dopadů, jako je ztráta zaměstnání či sociální propad. Toto je podpořeno rozšiřujícím se vlivem globalizace. Tedy pro běžného člověka, to představuje větší nápor na jeho schopnosti, znalosti a dovednosti, tudíž neustálou potřebu reagovat na momentální podněty a potřeby.

Naše společnost neexistuje někde ve vzduchoprázdnu, ale je již po mnoho staletí pevně ukotvena svým společenským, kulturním a politickým fundamentem ve středu Evropy. Tedy změny, působící na celoevropské klima, mají jasný dopad i pro naši společnost. A zde je nutné uvést další vlivy současného vývoje na naši společnost. Jde především o problémy spojené se stárnutím populace, menší porodností a v neposlední řadě zvýšeného tlaku přistěhovalců z různých koutů světa.

Výše popsané témata a vlivy mají neoddiskutovatelný dopad na materiální a ekonomickou stránku společnosti, ale jsou i jiné stránky...

Především se domnívám, že jako zvláštní kapitolu pohledu na současnou společnost, je třeba vnímat vývoj a stav v oblasti morálky i vzájemné lidské pomoci. Po počátečním pohrdání základních pravidel mezilidského chování, jako zkosnatělému přežitku minulosti. Nastalo další období, které jak pevně věřím, stále pokračuje. V rámci něho byl a neustále je, mnoha autoritami ze světa vědy i kultury, tento výše uvedený postoj po právu kritizován. A tak, se snad v poslední době začíná blýskat na lepší časy...

Právě proto vše uvedené a popsané, je dle mého skromného názoru, správné a včasné pochopení dalšího vývoje uvnitř společnosti naprosto nezbytné. Nelze jen evidovat, sbírat

a napravovat důsledky, ale je třeba především se dívat dál, předvídat vývoj, být na něj připraven a mít jasně ucelené vize do budoucna.

Proto odborné publikace prof. Kellera a i jiných autorů, jejich analýza a průzkum, mohou dát jistý návod pro sociální pedagogiku, jak a na co se ve své činnosti zaměřit. Jistě není možné v rámci rozsahu této bakalářské práce, i mého vlastního potenciálu, obsáhnout celou tuto širokou problematiku. Jejíž rozsah a hloubka se zrcadlí v množství publikací autorů, kteří se této oblasti vědecky věnují, či dlouhodobě prakticky zabývají.

I tak, to jistě stojí za pokus!

1 OSOBNOST PROFESORA JANA KELLERA

K osobnosti profesora Jana Kellera, lze uvést několik základních charakteristik, které mají jednoznačně jasný vliv na jeho publikační činnost, společenskou angažovanost a celkové myšlenkové směřování.

V první řadě je nutné popsat jeho profesní zaměření. Profesor Keller je vzděláním sociolog, který mimo odbornou teoretickou rovinu své práce, se úspěšně podílí na výchově nové generace vysokoškolských studentů, kteří se věnují sociologickým tématům.

Nejzásadnější oblasti sociologie, jimiž se profesor Keller zabývá:

- dějiny sociologie
- obecná sociologická teorie
- sociální práce
- problematika sociálního státu
- sociologie organizace
- modernizace společnosti
- globalizace
- společenské souvislosti ekologických problémů
- trvale udržitelný rozvoj

V současnosti je jeho hlavním působištěm Ostravská univerzita, kde působí jako profesor na Katedře sociálních věd Fakulty sociálních studií.¹ Pravidelně má přednáškové turné na univerzitě ve francouzském Lille. Dříve působil na brněnské Masarykově univerzitě, jako profesor sociologie, a také přednášel na zahraničních univerzitách ve francouzském Poitiers, španělské Barceloně, italském Trentu a nedaleké polské Lodži.

Za svou odbornou a pedagogickou činnost, obdržel 28. října 2013 od prezidenta republiky Miloše Zemana, medaili za zásluhy v oblasti vědy.

¹ Ostravská univerzita: prof. PhDr. Jan Keller, CSc. [online]. [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <<http://www.osu.cz/index.php?kategorie=52&idc=13387>>

Dalším bodem, který vypovídá o jeho osobnosti, je politická orientace. Ta má jednoznačně levicově zaměření, a dá se dokonce hovořit až o levicové vyhraněnosti. Což již dříve potvrdilo jeho členství v bývalé Komunistické straně Československa, a to v 70. a 80. letech minulého století. V polistopadovém období se začal věnovat ekologickým problémům a environmentálním tématům. Touto problematikou se zabývá dodnes. V této oblasti se pro veřejnost nejvíce zviditelnil v roce 2009, když kandidoval za Demokratickou stranu zelených do Evropského parlamentu. I v tomto období se nikdy netajil svou podporou sociální demokracie a levicově zaměřených organizací. Při prezidentských volbách v roce 2013, pracoval jako poradce, prezidentského kandidáta Jiřího Dienstbiera. V současné době, je velmi často označován, za jednu z nejvýraznějších nezávislých a levicově zaměřených osobností. Jistě i proto, si ho Česká strana sociálně demokratická, vybrala za lídra své kandidátky k nadcházejícím volbám do Evropského parlamentu.

V neposlední řadě je třeba uvést jeho pravidelné politické komentáře v periodikách, jako jsou *Právo*, *Lidové noviny*, *Haló noviny* a *Britské listy*. Též i nadále pokračuje ve svých příspěvcích do brněnského společensko-ekologického dvouměsíčníku *Sedmá generace*.

1.1 Stručný životopis profesora Kellera

Profesor Jan Keller, se narodil dne 23. 1. 1955 v městě Frýdek-Místek. Toto průmyslové dvojměstí v podhůří Moravskoslezských Beskyd, vzniklo v roce 1943 spojením dvou samostatných měst. Jistou zajímavostí, a jistě i velkou shodou náhod je, že právě v roce narození Jana Kellera, se dostalo tomuto dvojměstí současného názvu Frýdek-Místek.

Těchto několik, opravdu stručných bodů z osobního života profesora Kellera, lze ještě doplnit o informaci, že je ženatý a má tři děti. V současném manželství má děti dvě, a z předešlého manželství již dospělého syna.²

² ČSSD: Lídrem kandidátky pro volby do Evropského parlamentu bude sociolog Jan Keller. [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <<http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/CSSD-Lidrem-kandidatky-pro-volby-do-Evropskeho-parlamentu-bude-sociolog-Jan-Keller-300337>>

Studijní a profesní kariéru profesora Jana Kellera lze rozdělit do těchto jednotlivých etap:

- svou studijní činnost započal ve svém rodném městě, kde absolvoval základní školní docházku, a následně i středoškolské studium.
- poté odešel do Brna studovat na Filozofickou fakultu Univerzity J. E. Purkyně. Zde se v letech 1974 až 1979 věnoval studiu oborům historie a sociologie.
- následný rok obhájil svou doktorskou práci. V této práci se věnoval dílu Maxe Webera, především jeho chápání vývoje dějin z hlediska sociologie.
- potom po krátký čas pracoval jako interní aspirant ČSAV, v hlavním městě Praze.
- v následném období let 1980 až 1982 vystřídal několik zaměstnání. Pracoval jako závozník v Nošovickém pivovaru Radegast, či jako učitel na střední pedagogické škole v Havířově.
- v roce 1983 získal místo odborného asistenta na nové katedře sociologie Filozofické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně. Zde se zaměřil nejen na sociologické teorie, ale též se věnoval byrokratizaci velkých organizací.
- velký vliv na celkové pojetí i zaměření, jeho pohledu na sociologii a strukturu společnosti, mělo několik studijních pobytů ve Francii. Ty mu umožnilo státní stipendium francouzské vlády, přičemž šlo o tři šestiměsíční studijní cykly. První v roce 1985 na univerzitě v Bordeaux, druhý v roce 1988 na univerzitě v Aix-en-Provence a poslední třetí v roce 1992, přímo na pařížské Sorboně. V tomto období byl i členem francouzsko-českého výzkumného týmu, který vedl přední francouzský sociolog profesor A. Touraine, a věnoval se mezinárodnímu výzkumu transformace postkomunistických zemí. Po tomto období následovala obhajoba habilitační práce na téma byrokratizace státní správy ve Francii.
- od roku 1992 do roku 1999, docentem na Filozofické fakultě Univerzity J. E. Purkyně v Brně.
- následně v roce 1999, došlo k jeho jmenování profesorem, oboru sociologie a environmentalistiky na Masarykově univerzitě v Brně.
- též v roce 1999 začal spolupráci s univerzitou ve francouzském Rennes, kde se při svém studijním pobytu, podílel na vzdělávání studentů. Především cíleně na činnost státní správy, reagující na nové podmínky sjednocující se Evropy.

- Od roku 2000 po současnou dobu, je jeho působištěm Ostravská univerzita, kde na Katedře sociálních věd Fakulty sociálních studií, přednáší jako profesor sociologie.

Nelze opomenout jeho vědecké a badatelské aktivity, ve kterých pokračuje i dnes:

- v období let 1995 až 1997 jako nositel grantu GA ČR, který byl orientován na vydávání přehledových prací ze sociologie. Tyto publikace obsahovala zvláštní edice Sociologického nakladatelství v Praze.
- následně v roce 2000 byl nositelem grantu GA ČR, jehož výsledkem byla velmi kladně hodnocená publikace Vzestup a pád středních vrstev.
- další grant GA ČR, jehož byl nositelem v letech 2005 a 2006, vyústil ve vydání publikace Teorie modernizace.
- jako spoluřešitel působil při grantu GA ČR, a to v období let 2005 až 2007. Tento grant se zabýval provázaností vzdělanosti a trhu práce.
- znovu je spoluřešitelem současného grantu GA ČR, jenž je na období tří let a má název Průmyslové město v postprůmyslové době.³

1.2 Dílo profesora Kellera

Dílo profesora Kellera, jistě není jednoduše zařaditelné do určité, pevně ohraničené kategorie. Počátky jeho publikační činnosti, lze datovat do druhé poloviny 80. let minulého století. Zpočátku šlo o drobné práce, určené pro jeho vlastní, či místní potřebu při studiu univerzity. Následující práce a publikace, objasňují nejen vlastní systém, různých odvětví sociologie i sociologií jako takovou. A to, i z hlediska marxistických teorií sociologie. Koncem 80. let minulého století následovala díla, která se zaměřovala na přiblížení současných děl a myšlenek, francouzský sociologů. Zde jednoznačně čerpal ze znalostí francouzské sociologie, které získal za svých studijních pobytů ve Francii.

³ Ostravská univerzita: prof. PhDr. Jan Keller, CSc. [online]. [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <<http://www.osu.cz/index.php?kategorie=52&idc=13387>>

Současně v tomto období se věnuje i otázkám sociologie byrokracie a organizace. Počátkem 90. let minulého století, začal uvádět publikace s ekologickou tematikou, která vždy byla propojena se souvislostmi a stavem současné společnosti. Následovaly publikace, kde svůj kritický pohled zaměřil na problémy současné sociální společnosti, krize politických systémů, a národního státu.

Počátkem tohoto století se profesor Keller, již snaží odhalit problémy a formulovat otázky, které jsou v současné společnosti stále aktuálnější. Především se jedná o dramatickou proměnu stratifikace společenských vrstev, obrovské až nesouměřitelné rozdíly na podílu bohatství ve společnosti. Další palčivou otázkou, je krize současné podoby sociálního státu. Jaká jsou reálná východiska, je možné jeho zachování? Tyto otázky vyvolávají obavy, zda bude možné přicházející sociální rizika zvládnout. Velmi důležitou oblastí, kterou se profesor Keller snaží uchopit a popsat, je vzdělání a jeho místo v naší společnosti. Jakou hodnotu vzdělání má a jak je na něj pohlíženo.

Na tomto místě, a to v určité chronologické posloupnosti, uvádím seznam jeho publikací:⁴

- *Systém vybraných odvětvových sociologií*. Praha: Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 1986.
- *O povaze sociální reality. Soubor textů ke kritice nemarxistické sociologické teorie*. Praha: SPN, 1987. Učebnice vysokých škol.
- *Sociální jednání z hlediska marxistické sociologie*. Praha: Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 1988.
- *Sociologie organizace a byrokracie*. Brno: Filozofická fakulta, Univerzita J. E. Purkyně, 1989. Publikace pro potřeby studentů univerzity.
- *Současná francouzská sociologie*. 1. vyd. Praha: SPN, 1989. Učebnice vysokých škol. Seznamuje se současnými francouzskými sociology a jejich myšlenkami.

⁴ Databáze Národní knihovny v Praze: *Jan Keller*. [online]. [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/F/?ccl_term=wau=jn19990218043+or+wkpw=jn19990218043&func=find-c&local_base=nkc>

- **Úvod do sociologie.** 1. vyd. Praha: SLON, 1992. Studijní texty. Seznámení se základními kategoriemi sociologické teorie, hlavními směry sociologického myšlení v rámci 20. století. Základní sociologické pojmy, jevy a jejich vysvětlení. Později následovalo několik dalších mírně rozšířených vydání.
- **Nedomyšlená společnost.** 1. vyd. Brno: Doplněk, 1992. Publikace se dotýká současného stavu společnosti, vlivu byrokracie, pohledu na vztah rodiny a státu. Popisuje nerozumné, až neracionální chování společnosti. Později vyšlo několik dalších vydání.
- **Až na dno blahobytu.** 1. vyd. Brno: Hnutí Duha, Edice: *Poslední generace*, 1993. Důraz je zde kladen na důvody ekologické krize, a to v souvislosti s politikou, ekonomikou a konzumní společností. Je vyjádřena jistá pochybnost o možnosti přechodu současné konzumní společnosti, k společnosti zaměřené na trvale udržitelné zdroje. Závěrem se snaží nastítnit jistá řešení této situace. Tato publikace vyšla opakovaně několikrát.
- **Dvanáct omylů sociologie.** 1. vyd. Praha: SLON, 1995. Publikace, se věnuje málo známým okolnostem moderní společnosti, a to ve vztahu k sociologii jako vědě. Společnost je zde popsána jako propletenec známostí, protekcí a dalších výhod. Je tu popsána současná ignorace společenských věd a ekologických problémů. Značná část je věnována gradaci nezájmu v mezilidských vztazích.
- **Hodnoty pro budoucnost.** Společné spoluautorství Fedor Gál a Pavol Frič. 1. vyd. Praha: G plus G, 1996. Společné dílo tří známých autorů, poukazuje na fakt, že lidská společnost začíná být zneklidněna svým vlastním vývojem. Kdy za dosažené cíle, platíme poškozováním svého vlastního životního prostředí. Dále upozorňuje, že tímto způsobem necháme budoucím generacím, zcela vyčerpanou a zdevastovanou krajinu.
- **Šok z ekologie aneb politické systémy v rozpacích.** 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1996. V této knize se zaměřuje na reakce tradičního politického uspořádání na požadavky ekologie. Zajímavý je popis chování různých částí společnosti ve vztahu k přírodním zdrojům. Každý se zde rád zaštiťuje svobodou, ale vždy je jednotlivcem vnímána trochu jinak.

- ***Sociologie byrokracie a organizace.*** 1. vyd. Praha: SLON, 1996. Toto první vydání vychází z větší části z francouzských odborných textů. Hlavní, zde kladenou otázkou je ta, zda opravdu jsou na ústupu byrokratické organizace velkých rozměrů. A jak se tyto změny projeví v oblasti sociální a správní. Následovalo další vydání rozšířené o anglosaské autory, jako protipól, k těm již v publikaci uvedených.
- ***Abeceda prosperity.*** 1. vyd. Brno: Doplněk, 1997. Vcelku útlá publikace, v sobě skrývá abecedně seřazená hesla, která mají vazbu k současné společnosti. Nejen k jejímu stavu, ale i k jednotlivostem současného života. Vyšlo v několika vydání.
- ***Sociologie a ekologie.*** 1. vyd. Praha: SLON, 1997. Zde autor klade důraz na provázanost ekologie a sociologií. Na vývoji vztahů těchto dvou odlišných disciplín, hledá cestu pro budoucí cestu trvale udržitelného rozvoje.
- ***Naše cesta do prvohor.*** 1. vyd. Praha: SLON, Brno: Sdružení NETŘESK, 1998. Publikace je pojata jako polemika o přínosu automobilismu pro společnost. Na příkladech je dokazováno, že automobil nám méně pro život přináší, než si bere v problémech spojených s jeho užíváním.
- ***Vzestup a pád středních vrstev.*** 1. vyd. Praha: SLON, 2000. Zde autor zmiňuje historii, současnost a blízkou budoucnost středních vrstev. Její dřívější zásadní podíl na rozvoji moderní společnosti, až po dnešní stav, kdy již začíná ztrácet svou vyhraněnost a kompaktnost.
- ***Politika s ručením omezeným.*** 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 2001. V této publikaci je břitkým jazykem popsána současná politika, jež zcela mění tradiční politiku k nepoznání. S jistou dávkou ironie, zde autor popisuje, jak současná moderní politika vzniká, jak využívá hesla, nacionalismu a globalizaci ve svůj prospěch.
- ***Dějiny klasické sociologie.*** 1. vyd. Praha: SLON, 2004. Tato nejen svou velikostí, ale i obsahem hutná kniha, předkládá výklad k učení sociologů tvořících v 19. a na počátku 20. století. Je zde nejen podán výklad k jednotlivým teoriím, ale i pokus o jistou provázanost se současností. Její součástí jsou i různé zajímavé přílohy. I tato publikace vyšla v opakovaném vydání.

- ***Soumrak sociálního státu.*** 1. vyd. Praha: SLON, 2005. Kniha jako celek, je koncipována, jako kritika současného stavu sociálního státu. Obsahuje nejen odkazy ke změnám globálního charakteru, ale především je kladen důraz na současné problémy, jako je stárnutí populace, změny v rodině a na trhu práce. Vše je doplněno o příklady, různých typů sociálních států, fungujících v evropských zemích.
- ***Teorie modernizace.*** 1. vyd. Praha: SLON, 2007. Jak je již jasné z názvu publikace, zabývá se dnes často používaným pojmem modernizace. Dočítáme se, že dnes jsme již svědky druhé vlny modernizace, a ta je v přímém rozporu s tou, která se odehrála v 20. a 30. letech minulého století. Autorův pohled na současný stav modernizace, je velice skeptický. Proto mimo analýzy současných teorií modernizace, vkládá do textu i svůj návrh řešení.
- ***Úvod do filozofie, sociologie a psychologie.*** Společné spoluautorství s Petrem Novotným. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2008. Učebnice pro studenty gymnázií a zájemce o vysokoškolské vzdělání humanitního zaměření.
- ***Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna.*** Společné spoluautorství s Luborem Tvrdým. 1. vyd. Praha: SLON, 2008. Kniha je zaměřena na takzvanou společnost vzdělání v celoevropském pohledu, s následnou sondou do tohoto problému v rámci české populace. Nastiňuje popis dvourychlostní společnosti vzdělání.
- ***Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice.*** 1. vyd. Praha: SLON, 2009. V knize nalezneme tři koncepty současné sociologie, a to sociální síť, sociální kapitál a důvěra. Je zde poukazováno na potřebu moderní společnosti, která pro své úspěšné fungování, se stále snaží oživit některé zásady zapomenutých tradic.
- ***Tři sociální světy.*** 1. vyd. Praha: SLON, 2010. Jádrem této publikace je teze, která tvrdí, že současná společnost přechází od nerovnosti k naprosté nesouměřitelnosti. Což je dokladováno na příkladech tří základních sociálních vrstev. Tato kniha se dočkala ve velmi krátké době druhého vydání.

- *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme.* 1. vyd. Praha: SLON, 2011. Kniha popisuje nová sociální rizika, která hrozí současné společnosti. Jež mají v našich podmínkách, nejvíce postihnout střední vrstvu. Zahrnuje ucelený pohled na problematiku, jak v rovině vlastní transformace společnosti, tak v rovině sociální.
- *Sociologie středních vrstev.* 1. vyd. Praha: SLON, 2012. Publikace obsahuje popis vývoje středních vrstev v běhu času. Tento popis je ve dvou rovinách, ta první je více méně zaměřená na historii vývoje středních vrstev. Kdežto druhá na to, jak střední vrstvy sami vidí své postavení v rámci společnosti.
- *Posvícení bezdomovců.* 1. vyd. Praha: SLON, 2013. Podtitul této knihy: úvod do sociologie domova, naznačuje, že nepůjde o popis lidového veselí. Naopak, jde o zamyšlení nad tématem, které v naší společnosti rezonuje, ale hledání důvodů toho jevu je pramalé. Jde o hlubší zamyšlení nad problémem sociální exkluze.

K tomu to, již tak dosti rozsáhlému, seznamu odborných textů profesora Kellera, v následujících řádcích připojím nástin, mnohostrannosti jeho publikační činnosti.

Především je nutné upozornit, na jeho příspěvky do knih jiných autorů, do sborníků odborných konferencí a dalších tištěných médií. V jisté časové posloupnosti lze hovořit o těchto knihách:⁵ *Krise politického systému a Krise národního státu*, in: Medřický, V. (ed.): *Základy ekologické politiky*. Praha: Univerzita Karlova, 1996. str. 55–60., *Bezdomovci – trosečníci v obydlí zemi*, in: *Bariéry* 2/1997. str. 3 – 4., *Proč nestačí deklarovat lidskou zodpovědnost*, in: *Nová přítomnost* 10/1997. str. 24 – 25., *Byrokracie jako nezamyšlený důsledek organizovaného jednání*, in: *Vzdělávání a výchova na prahu 21. století*. Olomouc: vydavatelství UP, 1997. str. 26 – 28., *Více jak 80 slovníkových hesel*, in: *Velký sociologický slovník*. 2 svazky. Praha: Karolinum, 1997., *Rómové v bludném kruhu signalizace*, in: *Bariéry* 2/1998. str. 4 – 5., *Scénář, ze kterého mrazí*, in: *Pohledy*. Revue pro politiku, ekonomii, sociologii a historii. 4/1998. str. 13 – 15., *Spor o sociální stát*, in: *Pohledy*. Revue pro politiku, ekonomii, sociologii a historii. 2 – 3/1998. str. 33 – 35.,

⁵ KELLER, Jan. Britské listy. [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <<http://www.blisty.cz/aut/113/bio.html>>

Lidé na okraji společnosti, in: Speciální pedagogika 2/1998. str. 1 – 4., *Extremismus a stigmatizace. Případ ekologických hnutí*, in: Fiala, P. (ed.): *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. str. 75 – 79., *Proces globalizace, sociálně a ekologie*, in: *Pohledy. Revue pro politiku, ekonomii, sociologii a historii*. 3/1999. str. 1 – 3., *Občanská společnost v době globalizace*, in: *Multikulturní výchova v období globalizace*. Sborník z konference. Olomouc: 21. – 22. října 1999. str. 32 – 35., *Kam běží běžící pás?* in: Bělohradský, V. a kol.: *Eseje o nedávné minulosti a blízké budoucnosti*. Praha: G plus G, 1999. str. 9 – 29., *Globalizace – mýtus a realita*. in: *Křesťanská revue LXVII, č. 5/2000*. str. 123 – 128., *Co snižuje efektivnost environmentální osvěty*, in: *Hledání odpovědí na výzvy současného světa*. Sborník z konference vysokoškolských učitelů. Praha. 1999. str. 55 – 58., Předmluva ke knize E. F. Schumachera. *Malé je milé anebo ekonomie, která by počítala i s člověkem*. Brno: Doplněk, 2000. Str. 5 – 12.

Obsahově a svou šíří záběru, je velice zajímavá činnost profesora Kellera, na poli příspěvků a komentářů do různých periodik. Na prvním místě to jsou příspěvky do sobotních čísel denníku *Právo*. Zde se ve svých krátkých komentářích, glosuje současné dění v řízení státu i v jednotlivých politických subjektech. Jako další lze uvést denník *Haló noviny*, kde lze jeho názory najít ve společensko-politické příloze *Naše Pravda*, nebo články do denníku *Lidové noviny*. Svě ekologicky zabarvené názory a články, prezentuje v brněnském společensko-ekologického dvouměsíčníku *Sedmá generace*.

Mimo publikační činnost, se často a rád, věnuje různým přednáškám a besedám. Jde o aktivity pro veřejnost, mimo jeho působení ve funkci profesora sociologie na Ostravské univerzitě. Rád přednáší pro mladou generaci levicově zaměřených posluchačů, kterým prezentuje své názory na současný stav společnosti, a jejich případná řešení. Do této oblasti spadá i jeho činnost v *Masarykově demokratické akademii*.⁶ Toto občanské sdružení, které se prezentuje jako sociálnědemokratická vzdělávací instituce. Organizuje různé semináře, besedy a odborné debaty. Ve vedoucích funkcích této akademie, lze najít minulé i současné čelné představitele České strany sociálně demokratické.

⁶ Masarykova demokratická akademie. [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <<http://www.masarykovaakademie.cz>>

S těmito aktivitami spojenými s Českou stranou sociálně demokratickou, těsně souvisí i jeho podíl na založení středo-levicového institutu s názvem *CESTA*.⁷ Mimo profesora Kellera se na tomto myšlenkovém traktu spolupodílí, profesori Bělohradský a Barša, politologové Jiří Pehe a Vít Klepárník, socioložka Tereza Stöckelová. Přitom si dali za cíl, pomocí debat a studií, představovat odborný pohled na řešení ekonomických i politických problému v naší republice.

1.3 Postoje a názory profesora Kellera

K postojům a názorům profesora Kellera, či jeho myšlenkovým proudům a cestám, je nutné přistupovat z více pozic a rovin. Především je tu rovina jeho vlastních lidských vlastností a osobnostní orientace. Zde lze jasně poukázat, na jeho silnou náklonnost k jisté formě sociálního cítění. Což odráží nejen jeho odborné zaměření, tedy sociologie, také i jeho názorové postoje. Toto vše, se pak zrcadlí ve většině jeho publikací a článků. Další stránkou jeho osobnosti je environmentálním přístup k chápání světa. Kladný vztah k přírodě a všemu živému, možná podpořilo jeho rodiště, město Frýdek-Místek, které leží v podhůří Moravskoslezských Beskyd. Je tak téměř jisté, že blízkost hor a přírody formovala jeho názory v této oblasti. Nelze opomenout povahové vlastnosti profesora Kellera. Jistě má vysokou míru svého sebevědomí, schopnost jít za vytýčeným cílem, a také stálost vlastních názorů. Toto vše je dáno vrozenou inteligencí, která byla rozvinuta následným vzděláním. Má i jistou dávku ironie, jenž se projevuje především v jeho, někdy až ostrých, komentářích.

Z tohoto základu pak vyplívají oblasti působnosti profesora Kellera.

V první řadě je oblast sociologie a oborů s touto disciplínou spojených. Zde profesor Keller patří k těm sociologům, kteří se hlásí k takzvané **kritické sociologii**. Tu lze vysvětlit, jako o sociologii, která se odvrací od typu myšlení, jenž souvisí s mocenským rozdělením sil ve společnosti.⁸ Hlavně a pochopitelně, klade důraz na sociální oblast.

⁷ HOLCNEROVÁ, Hana. Pehe, Bělohradský a Keller založili středo-levicový institut. [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <<http://denikreferendum.cz/clanek/8265-pehe-belohradsky-a-keller-zalozili-stredo-levicovy-institut>>

⁸ KELLER, Jan. Kritika, in: KOLEKTIV AUTORŮ. *Velký sociologický slovník: I. svazek. A-O*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1996, s. 540. ISBN 80-7184-164-1.

A to se projevuje častým upozorňováním, na nerovné podmínky v přerozdělování majetku ve společnosti, což pak vede k prohlubování sociálních rozdílů. Jistě, že toto vše, je podpořeno jeho politicky levicovým pohledem. Tento náhled jistě umocnilo několik studijních pobytů ve Francii, která se vůči svým občanům chová velice prosociálně.

Určitě byl ovlivněn, pokud se to tak dá nazvat, francouzskou tradicí protestů, stávek a sociálních bouří, v nichž přední místa zaujímalo francouzské studentstvo. Toto vše zajisté do sebe vstřebal. Výsledkem tohoto vývoje, jsou jeho časté upozornění na postupné rozměňování a rozpad sociálních jistot, které zajišťoval sociální stát. Jejich podoba a rozsah byl různý, ale ve většině evropských států v nějaké formě fungovaly. Je zapříčiněným odpůrcem liberální, a zvláště neoliberální politiky řízení státu, která dle něj, právě vede k devastaci sociálních jistot a rozvratu sociálního státu. Podobně naléhavě poukazuje na krizi solidarity, jak ve vlastních mezilidských vztazích, tak i na státní úrovni. Zabývá se problémem globalizace, jejím vlivem na ekonomiku jednotlivých států. Což pak má, své dopady v oblasti zaměstnanosti sociálních jistot.

V druhé řadě je oblast ekologie, jeho náhled na přetechnizovaný svět se všemi dopady na životní prostředí. Upozorňuje, na plenění materiálních a přírodních zdrojů naší planety. Krátkozrakost této činnosti, která již v současné době vede k různým energetickým krizím, a bezmyšlenkovitým řešením, jež směřují k ekologickým katastrofám. V tomto náhledu, užívá sociologický názor **nezamýšlených důsledků jednání**.⁹ Ten popisuje tu situaci, že pokud je jednání jednoho člověka napodobeno více lidmi, výsledný dopad se tím zcela změní. Krásný příklad názorů profesora Kellera v této oblasti, je v jeho knize *Naše cesta do prvohor*. Zde svou sžíravou ironií, útočí na jeden z největších výdobytků moderního světa, a to na osobní automobil. Je pravdou, že zvláště v oblasti environmetální, je často argumentace profesora Kellera značně vyhrocená. Potom, ji lze s trochou nadsázky, označit za přehnanou nebo i zaslepenou.

V třetí řadě je to jeho politická angažovanost, která v poslední době jeho kariéry, jasně nabývá na velikosti a zaměřenosti. Profesor Keller se nikdy netajil jednoznačně levicovými názory a svým členstvím v bývalé Komunistické straně Československa. Jak sám, k tomu v rozhovoru s redaktorkou Barborou Tachecí řekl: „Jestliže člověk pracoval v oblasti

⁹ VAVŘÍK, Michal. *Vybrané sociologické problémy*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 51.

společenských věd, tak předpokladem byl vstup do komunistické strany. Kdybych dělal celý život závozníka, tak jsem dnes mohl být vzorný antikomunista a nadávat na ty, kteří studovali“.¹⁰ Po listopadu roku 1989, a s tímto datem nastalých změnách, lze jeho postoj označit za angažovaný a nestranný, i když jasně levicově orientovaný. Velmi často, rád a s chutí, komentuje současnou politickou situaci.

Jeho politické komentáře, byly a stále jsou, proloženy odkazem k nějakému problému, jak z oblasti sociální či ekologické. Oblíbeným cílem, vzhledem k jeho politické zaměřenosti, jsou pravicové vlády, strany i politici. Rád se vyjadřuje k jejich názorům a idejím, a to s notnou dávkou vyhraněnosti. Zde je především zmínit neoliberální politiku, ta se všemi důsledky na zeštíhlování státních výdajů a omezování sociálního státu, je pro něho naprosto nepřijatelná. Často, se ve svých publikacích i komentářích, zmiňuje o této koncepci velmi kriticky.

Toto vše vyústilo, ve vcelku logický krok, a to kandidovat jako nestranný kandidát, včele kandidátky České sociálně demokratické strany, pro nadcházející volby do Evropského parlamentu. Ke svému zvolení profesor Keller, řekl toto: „Vážím si důvěry, kterou mi sociální demokracie dala. Věřím, že se nám podaří zahájit celospolečenskou diskuzi o směřování ČR v rámci Evropy a přesvědčíme občany, aby o této cestě přišli ve volbách rozhodnout. V Evropském parlamentu bych se chtěl zabývat především školstvím a vzdělaností, ale nepřestanu sledovat ani vývoj sociální problematiky v EU“.¹¹

¹⁰ TACHECÍ, Barbora. Chtěl jsem pracovat jako sociolog, proto jsem byl v KSČ, hájí se Keller. [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/rozhovor-barbory-tacheci-s-janem-kellerem-fgx-domaci.aspx?c=A140204_143438_domaci_cen>

¹¹ ČSSD: Lídrem kandidátky pro volby do Evropského parlamentu bude sociolog Jan Keller. [online]. [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <<http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/CSSD-Lidrem-kandidatky-pro-volby-do-Evropskeho-parlamentu-bude-sociolog-Jan-Keller-300337>>

2 SOCIÁLNÍ STRUKTURA DNEŠNÍ SPOLEČNOSTI

Současná společnost, a to nejen ta naše, prochází v posledních obdobích stále více turbulentnějšími změnami. A to i přesto, že žádná společnost nevznikla teď, a v tomto okamžiku naprosto náhle, ale vyvíjí se po určité období v určitém politickém, společenském a kulturním klimatu. Dnes je na jednotlivé složky struktury společnosti, působeno permanentním tlakem. Je tak činěno nejen vlivem okolností uvnitř jednotlivých společností, ale především z vnějšku. Vnější tlaky způsobují nejen vztahy a provázanost k okolním společnostem v blízkém okolí, ale především celosvětově všudypřítomné globalizační tendence.

2.1 Tři sociální světy – elita, střední vrstvy, deklasovaní

Profesor Keller, tímto názvem popsal základní strukturu současné **postindustriální společnosti**.¹² Jak vlastně popsat hlavní rysy postindustriální společnosti, jaké byly předpoklady a jaká je dnešní skutečnost?

Mnoho sociologů očekávalo, že její příchod bude znamenat další kvalitativní vývoj ve struktuře moderní společnosti. Předpoklady hovořili o jakési odlehčené ekonomice, že jistě nastane konec těžkého průmyslu a průmyslové velkovýroby. O poklesu dělnických profesí, které měla nahradit sféra vysoce kvalifikovaných služeb. A tu by potom měli, a ve stále větší míře, využívat vzdělanější, kultivovanější a hlavně bohatší zákazníci. Měl nastat všeobecný rozvoj vzdělanosti a vědění. Představa spočívala na to, že hybnou silou ve společnosti, se stanou univerzity a vědecké ústavy. Chudoba a bída, by měli zcela zmizet nebo se potlačit na minimum.¹³

Tato představa vzala v následujících letech zcela za své. Jak ukazuje současný vývoj, postindustriální společnost přináší řadu sociálních a společenských rizik. Je proto s podivem, že sociologové nebyli schopni vypracovat přijatelnou teorii, která by osvětlila

¹² KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 211 s. Studie. ISBN 978-80-7419-044-5.

¹³ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 14–16. Studie. ISBN 978-80-7419-044-5.

tento jev.¹⁴ Jde především o nárůst sociální nerovnosti, a dokonce i chudoby. Přitom, to není jen otázka méně rozvinutých zemí či regionů, ale i těch na dostatečně ekonomicky zdatných a bohatých.¹⁵

Tedy předpokládaný nárůst kvalifikovaných a dobře ohodnocených pracovních míst ve sféře služeb, často označovaná jako **společnost služeb**,¹⁶ z velké části naprosto selhal! Toto se v celé nahotě problému, projevilo při celosvětové ekonomické krizi na přelomu tisíciletí. Jež právě propojením globalizovaného světa, zasáhla takřka všechny ekonomiky, rekordně rychlou a tvrdou silou.

2.2 Zvětšování se rozdílů mezi vrstvami

Tento vývoj, popsany v předchozí kapitole, vyvolal řadu otázek. Na které není možné jednoduše, a zcela jednoznačně odpovědět. V odborné veřejnosti se mluví o třech možných důvodech zvětšování se rozdílů mezi vrstvami.

Prvním důvodem, je neúměrné navyšování zisku majitelů nadnárodních, ale i národních korporací a firem. Zvyšování tohoto zisku, se ale v malé míře projevilo na výši mezd jejich zaměstnanců. Takto vzniklý rozdíl, je oním, až skokovým nárůstem zisků majitelů firem. Tuto skutečnost ještě umocňují možnosti globalizované ekonomiky, a to především převádění výroby do regionů s levnější pracovní silou. Nedílnou součástí tohoto procesu, jsou různé formy přenosu výroby z vlastní firmy na externí subdodavatele, individuální mzdy, a také časté využívání pracovních smluv na omezenou dobu. Druhý důvod může být ve velikosti přerozdělování vlastních mezd. Dochází k výraznému navyšování mezd nejlépe placených vedoucích pracovníků. Naopak u středně vysokých a nižších mezd, dochází k zastavení jejich růstu, či dokonce k jejich poklesu.

¹⁴ PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006, 459 s. Knižnice Sociologické aktuality, sv. 12. ISBN 978-808-6429-632.

¹⁵ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 14. Studie. ISBN 978-80-7419-044-5.

¹⁶ Tamtéž s. 17.

Třetím důvodem se jeví ta možnost, že tento stav má na svědomí rozdíl mezi stabilně pracujícími a těmi, kteří tuto možnost nemají. Sem patří dočasně nebo krátkodobě zaměstnaní, a ti, jež jsou trvale vyloučení z důvodu nezaměstnanosti. Tato nezaměstnanost může mít více důvodů, především jde o osoby s nízkým vzděláním, vysokým věkem či somatickými problémy.

Za nejzásadnější důvod lze považovat ten, který je uveden jako první.¹⁷ Což jednoznačně potvrzuje současná realita běžného života naší společnosti, ale dovoluji si tvrdit, že to platí i v celosvětovém měřítku. Je to jistě návrat do éry tolik kritizovaných monopolů, což vede k likvidaci řady drobných podniků, které měli nezastupitelné místo pro pracovní trh. A to si jistě nepřejí jakékoliv vlády, ať pravicové či levicové, jednotlivých států.

K těmto důvodům se přidávají další, jenž přímo souvisí z výše uvedenými. Především je to rozšiřování **prekérní formy práce**.¹⁸ Jde v podstatě o práci za neplnohodnotných podmínek, jako je práce na kratší úvazek, dočasnou či velmi špatně honorovanou. Tento způsob zaměstnávání, lze z hlediska zaměstnanců, označit jako „výpros“.¹⁹ Je to důsledek všeobecného přesvědčení, že je nutná větší flexibilita pracovního trhu. Flexibilita se stala zakladem současného trhu práce, pro obhajobu této teze lze říci, že ve své původní podobě, měla naopak pomáhat zaměstnanosti. Ovšem výsledek je zcela jiný. Po „správném“ uchopení této teorie, nastaly změny, jež s značnými důsledky dopadly na oblast pracovních smluv. Dochází k jejich různým formám, úpravám i vkládání dodatků, které ve svém výsledku jen snižují jistotu trvalého zaměstnání. Těmito okolnostmi, jsou potom i zaměstnaní lidé, odkázáni na velmi malé příjmy, nebo dokonce na různé formy sociální podpory. To vše, se pak odráží v jejich vlastním osobním životě, který z velké části ovládá nejistota a strach o budoucnost.

¹⁷ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 19–20. Studie. ISBN 978–80-7419–044-5.

¹⁸ Tamtéž s. 22–23.

¹⁹ BĚLOHRADSKÝ, Václav. *Společnost nevolnosti: eseje z pozdější doby*. Vyd. 2., (opr. a dopl.). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 165–166. Knižnice Sociologických aktualit. ISBN 978–80-7419–007-0.

2.3 Přejít od nerovnosti k nesouměřitelnosti

V předchozí kapitole byly nastíněny důvody, které opodstatňují tvrzení, že současná globalizovaná společnost jednoznačně přechází od společnosti nerovnosti, k společnosti nesouměřitelnosti. Nejde o nový poznatek, protože tento proces již nějaký čas běží. Zatím co na jednom pólu, majetek nemnoha jedinců a celosvětových korporací skokově roste, na druhém pólu společnosti, dochází ve velké míře, k chudnutí a rozměňování střední vrstvy. S tím přímo souvisí zvyšování počtu deklasovaných, nebo těch, jež tento problém může ohrozit.

Co nebo kdo, jsou **deklasovaní**?²⁰ Jedná se o ty osoby, jež jsou z různých důvodů, z velké části či trvale vyloučeny z trhu práce. Z toho důvodu, pak klesají do chudoby se všemi dopady na jejich životy. Je jistě zajímavé, že na jejich počty nemá vliv, ani ekonomické a hospodářské oživení. V posledních letech jejich počty neustále rostou, a to ve všech, i značně rozvinutých zemích světa. Kde se tedy berou? Se snižováním průmyslové výroby, dochází i k mizení pracovních míst pro dělníky a profese, které byly s dřívější mohutným odvětvím pevně svázány. Jde tedy právě o ty pracovníky, kteří dříve v tomto oboru byli zaměstnáni. Podle původních sociologických teorií, o postindustriální společnosti, měli přejít do sféry služeb, tedy do takzvané společnosti služeb. Realita je, jak je dnes již zcela jasně patrné, naprosto jiná...

V této souvislosti je třeba uvést problémy, jež tímto jevem postižené osoby, musí často každodenně řešit. Člověku, který má nejisté, nebo nepravidelné zaměstnání s nízkým příjmem, nejsou ochotné žádné finanční instituce poskytnout jakoukoliv půjčku či úvěr. Stejný problém je s poplatky za bydlení. Následkem toho se tito lidé stěhují do chudších čtvrtí, kde se jejich deziluze ještě více prohlubuje. A tedy, je v nich daleko větší možnost sociální exkluze. Jistě je více oblastí dopadu, této životní situace na sociální postavení deklasovaných. Všechny tyto popsané problémy, se pak notně musí odrazit i v osobním životě. Dochází k zadlužování rodin, jejich rozpadu, což také může vést k pomalému vyloučení ze společnosti.

²⁰ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 89–102. Studie. ISBN 978–80–7419–044–5.

A jak je to se **střední třídou**,²¹ existuje v současné společnosti, tak jak byla ještě nedávno chápána, nebo došlo i zde k zásadním změnám? V období po 2. světové válce, kdy narůstal rozvoj sociálního státu, a zvláště v 60. a 70. letech minulého století, dochází k velkému rozšíření středních vrstev. Bylo to hlavně zapříčiněno tím, že se rozšířila o vysoce kvalifikované dělníky, kteří se začali k této společenské vrstvě hlásit. Další kdo rozšiřoval řady středních vrstev, byly ženy původně pracující v domácnosti, ale v období 50. a 60. let nastal jejich příliv do řad zaměstnaných. Střední vrstva se tímto přílivem značně zvětšovala a ztrácela své předchozí, a jasné kontury.

Tímto zvětšováním, následně došlo, u příslušníků střední vrstvy k ztrátě identity s touto vrstvou. Uvnitř, takto vzniklé velké společenské vrstvy, docházelo k jejímu dělení na různé podtřídy a skupiny. Dnes je opravdu těžké, přesně určit a popsat tyto jednotlivé části. V zásadě je však možné říci, že to opravdu nejzákladnější dělení, je na horní střední třídu a nižší střední třídu. Následkem tohoto drobení a rozměňování, dochází k nárůstu individualizace u jednotlivých příslušníků vyšší střední třídy.²²

Nástup postindustriální společnosti, přináší pro střední vrstvu zásadní změny a rizika. Hlavním problémem, je i pro střední vrstvy, přechod na společnost služeb. Ta sebou přinesla překerní formy práce a tudíž i značnou nejistotu. Zvláště je to patrné v oborech, které jsou z větší části zajišťovány prací žen. Jde především o zdravotnictví, školství a sektor zaměřený na péči. Naopak u mužů je tento problém patrný v odvětvích, kde firmy přechází na síťový model své struktury. Ta v základu znamená „zeštíhlování“ firem, tedy některé práce jsou převáděny obslužným organizacím.²³ Takto uspořádaná firma, však daleko hůře eliminuje vzniklé nerovnosti.²⁴ Což znamená pro kmenové zaměstnance firmy snižování platu, nebo v horším případě i výpověď. Dalším prvkem, který působí na zhoršující se postavení středních vrstev, je oslabování funkcí sociálního státu. Což zapříčinilo šetření vlád většiny států.

²¹ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 118–119. Studie. ISBN 978–80-7419–044-5.

²² Tamtéž s. 129–129.

²³ Tamtéž s. 130.

²⁴ Tamtéž s. 29.

Důvodem je, snížené množství financí, plynoucích z odvodů na sociální dávky a z výběru daní. A to vše, je zapříčiněno snižováním příjmů střední třídy, která vždy byla největším přispěvatelem do tohoto systému.

Jak na tyto změny reaguje **elita**?²⁵ V současné době, lze hovořit o rozdělení na jakési dvě třídy v rámci elity. První znatelně menší část elity, se skládá z několika nejbohatších osobností a jejich rodin. Žijí v uzavřené společnosti podobně situovaných, za neustálého udržování společných a velice prospěšných kontaktů. Dbají na vzdělání, a to v rámci těch nejprestižnějších škol. Velký důraz kladou na individualismus. Základním cílem této vrcholné skupiny elity, je zachovávání a hlavně rozmnožování, již tak nesouměřitelně velkého majetku.

Druhá, znatelně větší část elity, je často označována jako nižší elita nebo „pomocná elita“. Narozdíl oproti první části elity, je tato daleko zřetelnější, a tím pro okolí jasně viditelnější. Dá se říci, že přímo to, je jeden z hlavních znaků této skupiny. Valná většina této části elity je zainteresována v politické a ekonomické sféře svých států. V poslední době i zde v rámci globalizace, však dochází, k jejímu působení v mezinárodním měřítku. Největší rozdíl oproti menší a bohatší části elity, je v tom, že tato část žije v určité nejistotě. Tato nejistota pramení právě z jejich zaměření na politiku a ekonomiku. V těchto oblastech, jistě není nouze o různé zvraty a změny vývoje. A tak není problém, v tomto turbulentním prostředí, své postavení ztratit...

V dělení elit, vychází profesor Keller, zvláště ze zahraničních studií. Ty označují malou skupinku vrcholné elity, výrazem „diskrétní elita“²⁶, což lze chápat jako synonymum, a to ve významu malé viditelnosti ve společnosti. Ve starých vyspělých ekonomikách, jde především o přetransformovanou šlechtu. Proto, z pohledu naší české společnosti, je toto dělení lehce matoucí a jde s ním v určité míře nesouhlasit. Na druhou stranu lze téměř s jistotou tvrdit, že druhá uvedená skupina elit, již v našem státě existuje.

A tudíž lze přepokládat, že jistý druh „diskrétní elity“ jistě vznikne, a nebo právě ve významu jejího označení, již vznikla.

²⁵ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 62–84. Studie. ISBN 978–80-7419–044-5.

²⁶ Tamtéž s. 70.

Jejím základem, tedy nebude v podmínkách naší společnosti, rodová šlechta, ale ti, jež se vymaní svým majetkem a mocí, z kategorie nižší elity.

2.4 Hrozby pro společnost z toho plynoucí

V první řadě je třeba popsat takzvaná **nová sociální rizika**.²⁷ První zmínky o nich se již objevují v 80. letech minulého století.

Jde především, o vývoj významu pojmu výrazu chudoba. Dříve byl tento výraz spojován s někým, kdo neměl žádný příjem, a to z mnoha různých důvodů. Tudíž, byl odkázán na určité formy mezilidské, řečeno dnešní terminologií, sociální podpory. Dnes, se slovo chudoba objevuje i v případě osob, u kterých by dříve neměl své místo, tedy u zaměstnaných. Důvodem jsou již výše zmíněné různé formy prekérní práce. Tedy, i když člověk pracuje, není jeho příjem dostačující. Dalším novým sociálním rizikem, je tvrzení, že chudí si jsou sami za svou situaci zodpovědní. Především je to spojováno, s jejich neochotou se svou situací cokoliv dělat. Jistě, v menším počtu je to jistě možné, ale jistě ne u všech...

Poukaz na domnělou neochotu, má často za následek, vyřazení těchto osob ze struktury úřadů práce a sítě sociálních pojistek. A to často vede, až jejich propadu mezi vrstvu vyloučených. K novým sociálním rizikům, lze v poslední době jistě přiřadit, rozmáhající se a všudypřítomnou nejistotu. A ta především, pramení z možnosti ztráty zaměstnání. Nejen, že zabráňuje rozvoji plánování vlastních aktivit a cílů, ale také zasahuje do sféry vlastního sebehodnocení i sebedůvěry.

Do této sféry, lze řadit i dělení nových sociálních rizik dle typu domácnosti. Zde je především nutné poukázat na problematiku mladých rodin s dětmi. Je jistě trochu překvapující, že se to týká nejen rodin neúplných, kde lze předpokládat jisté těžkosti, a které jsou těmito riziky ohroženy nejvíce, ale i úplných a plně fungujících.

²⁷ KELLER, Jan. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 146–170. Knižnice sociologických aktualit, sv. 23. ISBN 978–80-7419–059-5.

Již skoro polovina úplných rodin poznala důsledky nezaměstnanosti. U neúplných rodin, je tato hodnota dokonce nadpoloviční.²⁸

Individualizace ve společnosti není žádným neznámým či novým jevem. Již ve dvorské kultuře středověku, nebo v určitém chápání života renesancí, se dá nalézt tento prvek, ale až v moderní době se začíná chápat jako jisté osobní osvobození.²⁹

V klasické sociologii, je chápána jako jistý druh emancipace. Avšak v již na konci minulého století, získává pojem individualizace jiný význam. Dochází totiž, k individualizaci celé společnosti. Osobní zaměřenost sám na sebe, prospěch a soukromé cíle, začínají zcela převažovat. To vede k přetrhávání sociálních vazeb jednotlivých členů společnosti. Individualismus zasáhl ve velkém, i různé skupiny střední třídy. Tento proces uvnitř střední třídy, byl nastartován jejím bohatnutím a růstem. Ten byl dán, masivní podporou ze strany sociálního státu. Dalším důvodem, byla snaha střední třídy, se více oddělit od spodních pater společnosti. To mělo za následek ještě větší rozdrobování této třídy, trhání vnitřních vazeb, této pro svou velikost, zásadní třídní skupiny každé společnosti.

Sociální vyloučení, pojem, který v dřívějších dobách moderní společnosti, byl považován za jistý přežitek minulých dob. A byl předpoklad, že se dotýká marginální části společnosti. Vážnější diskuze na téma sociální exkluze lze vysledovat až v 70. letech minulého století.³⁰ Kdy bylo poukazováno, že mimo fyzicky a duševně postižených, se do této skupiny začali zařazovat i lidé dlouhodobě nezaměstnaní.

V současnosti se sociální vyloučení, chápe jako hlubší celospolečenský problém. Jako proces, který zasahuje stále větší část společnosti. Již se nespojuje s vrstvami dlouhodobě nezaměstnatelných, ale v současnosti již zasahuje do nižších pater středních vrstev. Celý proces sociálního vyloučení, přímo souvisí s fungováním postindustriální společnosti.

²⁸ KELLER, Jan. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 138–139. Knižnice sociologických aktualit, sv. 23. ISBN 978–80-7419–059-5.

²⁹ BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004, s. 206. POST, 9. sv. ISBN 80–86429–32–6.

³⁰ Již v roce 1976, byla stanovena její definice Radou Evropy: „Za chudé jsou považováni jednotlivci a celé rodiny, jejichž zdroje jsou natolik slabé, že tito lidé jsou vyloučeni ze způsobů života, zvyklostí a aktivit, jež jsou považovány za normální ve státě, v němž žijí.“

3 PROBLEMATIKA SOCIÁLNÍHO STÁTU

Historický vývoj **sociálního státu**, od jeho počátků po dnešní dobu, trvá více než celé jedno století. Vznik sociálního státu, byl primárně vyvolán změnami ve společnosti, které způsobily skutečnosti odstartované technickou revolucí. Především prudké změny ve struktuře společnosti, vznik nových sociálních vrstev i sociálních rizik. Jeho současná podoba, byla především ovlivněna dvěma zásadními událostmi minulého století. Napřed, to byla velká hospodářská krize na konci dvacátých let minulého století, a potom druhá světová válka.³¹ K jeho největšímu rozmachu dochází v poválečném období. Zejména pak, v období 50. a 60. let minulého století. Kdy došlo k jistému „vybalancování“ potřeb dobře ekonomicky fungujícího státu, a jeho vcelku štědré sociální politiky. Toto vše bylo podloženo, značným a potřebným rozvojem poválečné produkce. Ta se rozvíjela a pracovala, ve prospěch obnovy válkou poničené Evropy. S tím pak, přímo souvisel prudký rozvoj ekonomik jednotlivých států. Sociálnímu systému napomáhala nízká, nebo skoro mizivá nezaměstnanost. Důležitým činitelem, jak se pozdější době ukázalo, bylo pokračování nízké zaměstnanosti žen. Ty většinou zůstávaly v domácnosti, a nadále převažovala v jejich pracovní náplni, péče o rodinu.

3.1 Současné problémy sociálního státu

Současné problémy sociálního státu, se začínají rýsovat již koncem 70. let minulého století. Jistě to nebyla náhoda, že se to shoduje s počátkem postindustriální společnosti. Znakem této společnosti, jak tu bylo již několikrát zmíněno, je pokles průmyslové výroby a přechod na společnost služeb. A právě zde je základní problém pro fungování sociálního státu.³² Sociální stát, aby mohl dále úspěšně pracovat ve své předešlé podobě, potřebuje vyvážený trh práce a dobře fungující ekonomiku státu, v němž existuje. Problémy, kterých jsme ve stále větší míře svědky v dnešní době, plynou z ustavičně se zvětšujících požadavků na sociální stát. Tyto požadavky, jsou dány vývojem současné postindustriální společnosti, a též se v nich odráží vliv globalizace.

³¹ KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 10 – 11. Studie, sv. 40. ISBN 978–80-7419–017-9.

³² Tamtéž s. 23–24.

Jde o tyto základní problémy:

- předně je to dáno přechodem na společnost služeb, která má nižší produktivitu než společnost průmyslová. I výše mezd v této společnosti nedosahuje té úrovně, která byla původně předpokládána. Z toho přirozeně plyne, menší přísun financí do struktur sociálního státu.
- stále větší tlak na „zeštíhlování“ sociálního státu, které se většinou skrývá za nejrůznější reformy veřejného sektoru.³³ Tyto reformy, ze strany vládních garnitur současných států, jsou jednoznačně dány současnou celosvětovou ekonomickou situací. Je také podporován příznivci názoru liberálního až neoliberalního, který pokládá sociální stát v jeho současné podobě, za hlavní překážku rozvoje ekonomiky.
- za další, předpokladem dobrého fungování sociálního státu, je nutný převažující podíl zaměstnaných, ve skupině práce aktivních. Což již dnes, není dávno pravdou.
- plošná zaměstnanost žen. Jejímž důsledkem je navyšování, již tak dost enormní poptávky o pracovní místa, na již značně přesyceném trhu práce.
- stále rostoucí náklady, které jsou spojeny s výchovou, vývojem a vzděláním dětí. Zvláště pak, změny ve struktuře současné rodiny. Především rozvodovost a neúplnost rodin, vede ke zvyšování požadavků na výdaje sociálního státu. Což bylo potvrzeno mnoha průzkumy života rodin svobodných matek.
- stárnutí populace a menší porodnost. Tento problém, je nejvíce patrný v evropských zemích. To vede k nevyváženosti v oblasti příjmů a výdajů celého systému. Dnes, je snaha tento problém řešit, prodlužováním doby odchodu do starobního důchodu. Je však otázkou, zda toto řešení je to opravdu správné. Jistě, pozdější nástup do důchodového věku, znamená odklad výplaty starobního důchodu. Ovšem takto déle pracující starší populace, neuvolňuje pracovní místa nové, nastupující generaci...

³³ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 34. Studie. ISBN 978-80-7419-044-5.

Co ještě doplnit, k tomuto výčtu současných problémů sociálního státu. Snad paradoxně to, že si za své současné problémy může částečně sociální stát sám. Právě ty sociální výhody a jistoty, které v dobré míře i s dobrým cílem, skoro plošně rozdával předešlým generacím, ho dnes fatálně oslabují. Přesto se domnívám, že existence jisté formy sociálního státu, je pro hladké fungování současné společnosti nutná. Především proto, že každá společnost pro svůj rozvoj, a zvláště ten hospodářský, potřebuje jistou míru sociálního smíru.

3.2 Jeho postavení v prostředí globální ekonomiky

K problémům, kterým současný sociální stát musí čelit, přibývají i problémy dané globalizací společnosti. Jak lze globalizaci, a její vztah k národním státům popsat? Lze ji popsat jako určité procesy, které svým působením nakonec podkopávají jejich identitu a suverenitu.³⁴

Není však tak jednoduché, konkretizovat dopady globalizace na fungování sociálního státu v jednotlivých národních státech. Záleží na úhlu pohledu, z kterého jsou tyto dopady sledovány a komentovány. Zatím, co liberálně až neoliberální laděný náhled, vidí spíše v globalizaci jen výhody pro společnost. Ty pak ve svém podstatě, více či méně, vyústí k neodvratitelnému a předpokládanému konci sociálního státu. Opačný názor, který zastávají odpůrci globalizovaného světa, je naopak velice kritický v dopadech globalizace na sociální stát. A právě proto, také předpokládají jeho konec. Jako poslední je třeba zmínit pohled čistě sociologický. Ten vychází z předpokladu, že globalizace v zásadě mění ekonomické vztahy, zatím co politika jednotlivých států zůstává více méně neměnná. Tudíž strážlivě předpokládá, že sociální stát v jisté zmenšené podobě, bude pokračovat.

Jaký bude konečný výsledek, však není zcela jisté. Protože základním znakem ekonomiky v globalizovaném světě, je soutěživost a neustálé zvyšování své schopnosti konkurovat. Jsou tak dnes, do tohoto procesu zavlečeny i jednotlivé státy, a jejich sociální struktury.³⁵

³⁴ BECK, Ulrich. *Co je to globalizace?: omyly a odpovědi*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 19. Sociologická řada, sv. č. 4. ISBN 978-80-7325-123-9.

³⁵ KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 35 – 47. Studie, sv. 40. ISBN 978-80-7419-017-9.

Proto nelze jednoznačně předvídat, který z pohledů, na vliv globalizace vůči sociálnímu státu, nakonec získá převahu. V současné době je jisté jedno, globalizace pokračuje a nelze předpokládat prudkou změnu tohoto trendu.

3.3 Pozice finančního kapitálu

Nemalý a stále rostoucí vliv, má právě v postindustriální společnosti, obor finančnictví. Tento vliv, má již dnes takové důsledky, že se hovoří o nahrazení donedávna hlavního tahouna ekonomik, kapitálu průmyslového za nového, kterým je kapitál finanční.³⁶ Tato změna přímo souvisí s nástupem takzvané společnosti služeb. Tyto ponejvíce obsluhoval právě sociální stát. A proto, lze za množícími se reformami tohoto sektoru, hledat právě obor finančnictví.

Jak již bylo zmíněno, v předešlých kapitolách, dochází k soustředování stále většího majetku, v rukou stále menšího počtu osob a nadnárodních firem. Tyto osoby a firmy, se přes různé finanční instituce a banky snaží, své již tak velké zisky, dále rozšířit a kumulovat. Paradoxem tohoto procesu je, že právě díky vývoji v postindustriální společnosti, k němuž samy banky přispěly, už není moc prostoru kam investovat. To je důsledek významného poklesu velikosti průmyslového sektoru, ke kterému došlo i díky sektoru finančnímu. Proto se finanční sektor rozhodl, ve snaze tyto volné finance investovat, k různým spekulativním praktikám.

Následkem toho vznikaly různě velké finanční kolapsy a krize. S důsledky té poslední a největší, na přelomu tisíciletí, se svět vyrovnává dodnes. V současnosti, tak máme na jedné straně malou skupinku extrémně bohatých, a na druhé straně, čím dál více se zvětšující středostavovskou masu. Jejíž nejspodnější část, tvoří značně se zvětšující množství deklasovaných. Úplně na dně celé společnosti, pak je stále se rozrůstající skupina sociálně vyloučených.

³⁶ KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, s. 34–40. Studie. ISBN 978–80-7419–044-5.

3.4 Krize solidarity

Pro každou společnost, která má plnit své základní úkoly, je nutná určitá míra solidarity. Prvotní podoby solidarity se vážou k nejbližšímu okolí jedince, tedy rodině a širšímu příbuzenstvu. Později, s dalším rozvojem společnosti, se k těmto základním skupinám přidávají další, druhotné. Toto především ovlivnil rozvoj industrializace společnosti. Vznik moderní společnosti, který odstartovala technická revoluce počátkem 19. století. Důsledky těchto prudkých a převratných změn ve společnosti, vedly ke vzniku různých podpůrných sdružení a spolků. Na tomto základě, byly později položeny, prvotní prvky sociálního státu. Ty pak vykrystalizovaly, během 20. století, v jeho nám již známou dnešní podobu.

V současné době, dochází uvnitř sociálního státu k soustavnému poklesu, výše popsaných druhů solidarity. Děje se to ve všech částech jeho působnosti. Za příčiny tohoto stavu, lze především označit všeobecnou a úspěšně postupující, krizi solidarity rodinné a mezigenerační. Ta jistě přímo souvisí se současnou krizí morálních hodnot. Další příčinou je, že ne všichni ve společnosti, mají stabilní a dobře placené zaměstnání. Ostatní, a je jich stále více, mají zaměstnání, které nedosahuje takových parametrů. Tím, tak vznikají mezi těmito skupinami animozity, v jejichž důsledku upadá jejich vzájemná solidarita. Tímto chováním je podkopáváno to, co lze označit jako vlastní podstatu vzniku sociálního státu. Tedy to, že je v zásadě založen právě na druhotné solidaritě.

Závěrem malá poznámka. Jako jistou ironii osudu, lze označit současné chování, lépe situované části střední třídy. Právě té třídy, která z valné většiny, může děkovat za svoje současné postavení sociálnímu státu, a jenž přestává být ve stále větší míře k solidaritě ochotná.³⁷

³⁷ KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 91 – 100. Studie, sv. 40. ISBN 978–80-7419–017-9.

4 PROMĚNY VZDĚLÁVÁNÍ A TAKZVANÁ SPOLEČNOST VZDĚLÁNÍ

Vzdělávání a rozšiřování schopností svých občanů, by mělo být základním úkolem každého státu. Důvod je nasnadě, protože jen společnost vzdělaná a kulturní, se může úspěšně a trvale rozvíjet.

Ve vývoji naší společnosti, který nastal po listopadových událostech roku 1989, se náhled na vzdělání značně změnil. Odhlédneme-li od často špatných, zmatečných a ve svých důsledcích, současnou situaci českého školství, ještě více zhoršujících reforem. Které snad, skoro každá nastupující vláda měla, následně je upravovala a nakonec nedodělala. Začalo být vzdělání, ještě ve větší míře než dříve, vnímáno jako určitý most k prosperitě, úspěchu a bohatství. Zvláště se to dotýkalo vzdělání vysokoškolského.

Toto bylo podpořeno i názorem odborníků, kteří z počátku poukazovali na nízké množství vysokoškolsky vzdělaných osob v naší populaci. Což označovali za jeden z důvodů různých, ale hlavně ekonomických a sociálních, problémů naší společnosti. Předpokládali, že zvýšením podílu vysokoškolsky vzdělaných lidí, se to změní. Toto tvrzení svým způsobem přetrvává i dnes. A to i přesto, že podle zahraničních zkušeností, tak i těch současných domácích, lze s tímto tvrzením polemizovat...

4.1 Vzdělávání, jeho vývoj a změny

Předem je uvést pojem **společnost vzdělání**.³⁸ Pod tímto pojmem se skrývají velké vyhlídky, které jsou vkládány do růstu vzdělanosti. Všeobecně je vzdělanost brána, jak jsem již výše uvedl, jako všelék na sociální a hlavně ekonomické problémy. A také vnímána, jako pojistka rozvoje demokracie a občanské společnosti.

Pokud zúžíme pohled přímo k nám, do České republiky, byla tato očekávání na společnost vzdělání ještě větší. Prvním důvodem je, že od vysoce odborně vzdělaných osobností, společnost očekává kritický pohled na současné, stále více turbulentní poměry.

³⁸ PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006, s 407. Knižnice Sociologické aktuality, sv. 12. ISBN 978-80-86429-63-2.

Druhým důvodem je sice se zvyšující, ale stále v poměru k vyspělým evropským státům, nízký počet vysokoškolských vzdělaných lidí u nás.

Napřed není od věci, když se ve velmi zkráceném náhledu, podíváme na vývoj, kterým vzdělávací systém vyššího školství, během staletí prošel.³⁹

- zpočátku bylo vnímáno školství, jak jistý „chrám vědění“, jenž byl dostupný opravdu malé a úzké části obyvatelstva. Vzdělání v té době, mělo z velké části politický rozměr. Toto, několik staletí trvající období, kdy prapor nejvyšší vzdělanosti nesly především různé univerzity, ve své podobě končí druhou světovou válkou.
- po druhé světové válce, dochází k takzvané demokratizaci vzdělání. Tím se přibližuje dostupnost vyššího vzdělání pro širší masy. To se napřed, ve větší míře projevilo ve zvýšeném počtu středoškolsky vzdělaných, na který pak začal navazovat nárůst i vysokoškolsky vzdělaných. Demokratizace vzdělání pro širší vrstvy obyvatelstva, měla fungovat jako jakýsi „výťah“ vzhůru do vyšších pater sociální struktury. To mělo především blahodárny vliv na rozvoj vzdělanosti ve středních vrstvách společnosti.
- počínaje poslední čtvrtinou 20. století, však dochází k velkým změnám ve společnosti. Jde o vlivy ekonomické i společenské, z velké části dané všeobecnou provázaností, tedy globalizací společnosti. Tyto atributy společnosti, jsou často označovány jako důvody a důsledky, jejího přechodu ve společnost postindustriální. Mnoho těchto změn, má negativní dopady do společnosti. Proto není překvapující, že se všechny tyto vlivy odrazily i na přístupu ke vzdělání. Získané vzdělání a především to vyšší, se proměňuje v jakousi „pojišťovnu“. Ve smyslu ochrany lidí s vyšším vzděláním, před riziky soudobé společnosti.

³⁹ KELLER, Jan a Lubor HRUŠKA TVRDÝ. *Vzdělanostní společnost?: chrám, výťah a pojišťovna*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, s. 15–16. Studie, 49. sv. ISBN 978–80–86429–78–6.

4.2 Problémy společnosti vzdělání

Jistě se dnes, nikdo nepozastavuje nad dostupností vzdělání, a to ve všech jeho stupních. Což bylo v zásadě odstartováno, demokratizací přístupu ke vzdělání. Vznikají však jiné nerovnosti, mezi postavením jednotlivých studentů. Ty jsou především dány odrazem sociálního prostředí, z kterého vycházejí. Jde v první řadě, o rodinné prostředí, především o sociální postavení jednotlivých rodin. Zde vystupuje teorie **kulturního kapitálu**,⁴⁰ známého francouzského sociologa Pierra Bourdieua. Ten uvádí, že na výběru škol, má právě vliv sociální postavení rodin, ze kterého studenti vycházejí. Jejich sociálními pozicemi a ekonomickým kapitálem. Podle této teorie, vyšší sociální status rodiny, vysokoškolsky vzdělaní rodiče a kulturní prostředí v těchto rodinách, pak ve svém důsledku, napomáhá k lepším studijním výsledkům a snazšímu následnému uplatnění studentů z vyšších společenských vrstev.

Jaké jsou tedy současné nerovnosti v oblasti vzdělání? V zásadě jde o čtyři typy nerovností:⁴¹

- jak již bylo uvedeno, jde o určitý náskok studentů pocházejících z vyšších společenských vrstev. Lze předpokládat, že tento náskok může být časem snižován, ale jistě nebude asi nikdy srovnán.
- vznikající diference studijních drah. Tedy na ty, kteří studují takzvané „prestižní“ školy a univerzity, a na ostatní, kteří takové štěstí nemají.
- vzdělání fungující jako placebo. V tom smyslu, že kdo studuje, není nezaměstnaný a nezatěžuje celý systém sociálního státu tolik, jako nezaměstnaná osoba.
- pokles hodnoty a váhy diplomu. Toto vyplývá, ze stále většího počtu osob, které získávají vysokoškolské vzdělání. Již jen to, devaluje jeho hodnotu, a ještě se k tomu přidává problematika zhodnocení vzdělání na trhu práce.

⁴⁰ BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Vyd. 1. Překlad Věra Dvořáková. Praha: Karolinum, 1998, 179 s. ISBN 80-718-4518-3.

⁴¹ KELLER, Jan a Lubor HRUŠKA TVRDÝ. *Vzdělanostní společnost?: chrám, výtah a pojišťovna*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, s. 34-37. Studie, 49. sv. ISBN 978-80-86429-78-6.

4.3 Je vzdělání výtah nebo pojišťovna

Spojení výrazu „výťah“ se vzděláním, jednoznačně fungovalo v poválečných letech minulého století, kdy demokratizace vzdělání měla svou konjunkturu. A to zvláště, ve spojení se střední třídou, a nárůstem její vzdělanosti a následného vlivu ve společnosti.

Výraz „pojišťovna“ je nutné ve vztahu ke vzdělání, chápat z pohledu jakého si zajištění se proti tlakům dnešní **rizikové společnosti**.⁴² Tedy, v současné postindustriální době, je vzdělání chápáno, jako určitá jistota pro další život. V zásadě jde o ochranu před různými sociálními riziky, která vyvstávají s pokračujícím oslabováním funkcí sociálního státu. Určitě jako hlavní lze uvést nezaměstnanost, chudobu a zajištění sociálního statusu.

Otázkou tedy je, zda vzdělání opravdu eliminuje tato rizika.⁴³

Předpoklad, že při získání vyššího vzdělání, je člověk lépe zaměstnatelný, jistě funguje. Ale dosti mnoho faktorů tuto tvrzení omezuje. Předně, jde o výši nasycenosti zaměstnaneckého trhu, lidmi s podobným vzděláním, dále na kolik je potřebná určitá zaměřenost vystudovaného oboru a v neposlední řadě region, kde člověk žije. Bohužel nadále má významný vliv, zda žadatelem o práci, je muž nebo žena.

Podobné, je to i s ochranou proti chudobě. Již dávno vysokoškolský diplom neznamená horentní příjmy. I zde platí podobné podmínky jako u hledání zaměstnání.

A jak je to, s ochranou sociálního statusu. Zde je odpověď značně složitější. Podle různých zjištění, většinou opravdu tak vzdělání funguje. Ovšem narůstajícím problémem je současná inflace vzdělání. Na stejnou sociální pozici, je dnes často potřebné vyšší vzdělání. Dalším ovlivňujícím prvkem, je pohlaví.

V každém případě je dnes pravdou, že vzdělání, ve stále větší míře funguje jako určitá pojistka před všudypřítomnou nejistotou.

⁴² BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Vyd. 1. Překlad Otakar Vochoč. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, 431 s. POST, 9. sv. ISBN 80-864-2932-6.

⁴³ KELLER, Jan a Lubor HRUŠKA TVRDÝ. *Vzdělanostní společnost?: chrám, výťah a pojišťovna*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, s. 46-49. Studie, 49. sv. ISBN 978-80-86429-78-6.

4.4 Vzdělání a trh práce

Předpokladem projektu společnosti vzdělání bylo, že s příchodem postindustriální společnosti služeb, prudce stoupne význam vzdělání pro celkovou výkonnost ekonomiky jednotlivých států, ale také pro každého jednotlivce. Zvláště v České republice, bylo toto očekávání větší, a to z důvodu menšího počtu vysokoškolských vzdělaných osob v naší populaci.

V tomto kontextu, je nutné si položit otázku, proč vlastně lidé studují?⁴⁴ Jistě zvláště v současné době, převládá důvod ekonomický. Ale jsou i jiné motivace především seberealizace, touha po poznání, motivace vyvolaná vlastním studiem...

Určitě sem patří důvod obavy z nezaměstnanosti. Daleko méně osob se středním, a tím spíše vysokoškolským vzděláním má obavu z nezaměstnanosti. Naopak, u osob s minimálním nebo nízkým vzděláním je tato obava daleko výraznější.

Podobně to funguje, když se na nezaměstnanost podíváme pohledem mladší a pak starší generace. Více mladých, nezaměstnanost nevnímá jako příliš velký problém, kdežto u starších je tomu naopak.

V poslední době se v naší republice, ale opravdu v malé míře, objevuje fenomén, který je již dobře znám ve vyspělých zemích. Jde o **problém překvalifikovanosti**.⁴⁵ Co si pod tímto pojmem představit. V podstatě tento jev nastává tehdy, když množství osob s vyšším vzděláním, převyšuje poptávku pracovního trhu. Pak může docházet k situacím, kdy člověk s vysokoškolským vzděláním, zastává pracovní post, na který stačí i podstatně nižší vzdělání.

A co **neformální kontakty** a trh práce?⁴⁶ Při hledání zaměstnání se rozvinuly určité strategie. Někteří, spoléhají na formální způsoby a možnosti, naopak druzí se snaží využít různé osobní, příbuzenské nebo jiné neformální kontakty. I zde se v určité míře, promítá faktor vzdělání.

⁴⁴ KELLER, Jan a Lubor HRUŠKA TVRDÝ. *Vzdělanostní společnost?: chrám, výtah a pojišťovna*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, s. 55–59. Studie, 49. sv. ISBN 978–80–86429–78–6.

⁴⁵ Tamtéž s. 65–66.

⁴⁶ Tamtéž s. 77–80.

V České republice, je situace v současné době tato. Lidé s nižším vzděláním spoléhají při hledání zaměstnání na neformální kontakty nejvíce, hned za nimi jsou středoškolsky vzdělaní. Naopak lidé s vyšším, či vysokoškolským vzděláním využívají tyto sítě v menší míře.

Využívání neformálních kontaktů a jejich sítí, ovlivňuje i velikost obce, kde dotyčná osoba žije. Jak je patrné, k užívání těchto kontaktů, jsou z hlediska anonymity výhodnější městské aglomerace.

Nakonec jaké jsou, v návaznosti na neformální kontakty a jejich sítě, formy **protekce**?⁴⁷ Jako za nejdrobnější formu, lze považovat předání informace o volném pracovním místě. Tato informace, bývá často nepřímá. Již větší váhu, má doporučení osoby hledající zaměstnání, jinou osobou, na určité pracovní místo, či pozici. V tomto případě, lze s jistotou mluvit, o nepřímé formě protekce. Poslední formou je klasická protekce. Zde již je osoba hledající zaměstnání, přímo jinou osobou, na konkrétní místo dosazena. V takových případech, je vazba mezi osobou hledající zaměstnání a osobou, jenž toto místo zajistí, velmi přímá a silná.

Závěrem této kapitoly, je nutné uvést, že současné tlaky působící na společnost vzdělání, její směřování určitým způsobem tříští. Již samotná dvojakost úkolu, která je na oblast školství, kladena společností to dokazuje. V první řadě má být zajištěna masovost a dobrá dosažitelnost vzdělání. Za druhé je kladen požadavek, na co nejvyšší odbornost absolventů.

Tedy je reálně docela možné rozšíření jevu, který se již začíná v současné době projevovat. Jedná se o rozdělení vysokoškolského vzdělání, na jakési dvě úrovně, na takzvanou „dvourychlostní společnost vzdělání“. Přičemž menší část prestižních vysokých škol, by plnila úkol vysoké odbornosti studentů, no a ta druhá úkol masovosti...

⁴⁷ KELLER, Jan a Lubor HRUŠKA TVRDÝ. *Vzdělanostní společnost?: chrám, výtah a pojišťovna*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, s. 83. Studie, 49. sv. ISBN 978-80-86429-78-6.

5 PODNĚTY PRO SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKU

V této části, své bakalářské práce, mám určitou a skromnou ambici. A tou je, prostý pokus o nástin možných propojení, uvedených názorů a postojů profesora Kellera, s oblastmi zájmů sociální pedagogiky. Již jen vlastní sociologický popis proměn, ve struktuře současné společnosti, je jistým vodítkem pro další směřování sociální pedagogiky.

Sociální pedagogika, již prošla dlouhou cestu ve svém vývoji. Ani v dnešní době, není chápání sociální pedagogiky, zcela jednoznačné. Je vnímána v několika pojetích. První, je *pojetí širší*, které se zabývá problémy celé populace. Druhé, je *pojetí užší*, jenž se zabývá jednotlivými postiženými skupinami. V těchto souvislostech, se nesmí opomenout, její současné dvojdimenzionální pojetí. Jsou to dimenze *sociální a pedagogická*. Přičemž *sociální* je stanovena společenskou situací a podmínkami, jež produkuje společnost. Právě ony, velmi často jedincům i skupinám, komplikují optimální socializaci. Což pak vede, k různým tlakům a případným rozporům. *Pedagogická* dimenze, obsahuje způsoby i postupy, kterými se prosazují společenské požadavky a potřebné cíle. A právě ty, jsou aplikovány pomocí pedagogických prostředků.

V souhrnu lze konstatovat, že pojetí sociální pedagogiky je dnes chápáno, spíše ve svém širším pojetí. Tedy, nezabývá se jen určitými skupinami ve společnosti, ale společností celou. Podobné je to ve vztahu k oblasti vzdělání. Už nejde, jen o mimoškolní činnost, ale komplexní sociálněpedagogickou práci ve škole.

Výsledným účinkem působení sociální pedagogiky, je usměřování a řešení různých procesů v životě jedince. S velkým důrazem, na jeho schopnosti, individualitu a kreativitu. K tomu se následně přiřazuje, zvýšená pozornost, na jeho celkový rozvoj a kultivaci, s předpokladem minimalizace možných problémů.⁴⁸

⁴⁸ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 43–45. ISBN 978–80–7367–383–3.

5.1 Rostoucí sociální tlak a sociální exkluze

V kapitole věnované problémům sociální struktury dnešní společnosti, jsem upozornil na problém takzvaných „deklasovaných“. Jsou to osoby, které z již popsaných důvodů. Bývají z části, nebo trvale, vyloučeny z trhu práce. Tedy jsou, v daleko větší míře náchylné k chudobě. Je tady jasně patrná, skoro jistá možnost jejich propadnutí do spodních pater společnosti, až případná možnost sociálního vyloučení ze společnosti. Tedy může nastat *sociální exkluze*.

Jen stručná charakteristika sociální exkluze, která je v poslední době, velmi častým termínem v oblasti sociální politiky. Jde o stav, kdy je jedinec ohrožen nedostatkem finančních prostředků, svým nedostatečným vzděláním nebo určitou formou diskriminace, která je dána jistou odlišností jedince. Touto svou situací, je pak jedinec vyloučen z možnosti plnohodnotně pracovat, účastnit se společenských aktivit a žít stejně kvalitně jako ostatní lidé.⁴⁹

Sociální exkluze, patří do oblasti působnosti, které se vedle mnoha jiných, věnuje i sociální pedagogika. Jistě jsou poznatky profesora Kellera, pro ni v oblasti poznávání tohoto fenoménu přínosem. Z odborných publikací profesora Kellera, které se postindustriální společnosti zabývají, a které zmiňují problém deklasovaných, lze jistě načerpat mnoho inspirujících informací. Tyto, pak z užšího pojetí působnosti sociální pedagogiky, přetavit v určité návody a postupy, jak pracovat s jedinci a skupinami, tímto problémem zasažených. Naopak, z pohledu širšího pojetí, je možné s výhledem do budoucna, sestavovat preventivní programy s celospolečenskou působností.

Při poznávání rozsáhlosti a vážnosti tohoto problému, v užším pojetí sociální pedagogiky, lze dle mého názoru, využít konstrukt *sociální situace*.⁵⁰ Nejen z hlediska hledání její dominantní hodnoty, ale i v oblasti diagnostické a oblasti následných metod sociální práce. Z pozice vyhledávání, takto zasažených skupin, je třeba počítat s jejich nárůstem. Proto je zajisté nutné, posílit činnost a rozsah terénní sociální práce.

⁴⁹ BARGEL, Miroslav, Pavel MÜLPACHR a kolektiv. *Inkluze versus exkluze – dilema sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 28–31.

⁵⁰ KRAUS, Blahoslav, Miloslav JŮZL a Monika TANNENBERGEROVÁ. *Teorie výchovy*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 51–57. ISBN 978–80–87182–04–8.

5.2 Individualizace, krize solidarity a morálka

Individualizace, je výrazným znakem středních vrstev společnosti, již v celém období její existence. V dřívějších obdobích, však byla jistým projevem vyhranění, proti kolektivismu nižších vrstev, zvláště vrstvě proletariátu. V tomto období, neměla však individualizace, tak rozsáhlý charakter, jako v současné době. Tato plošnost, nastala díky mohutnému rozvoji sociálního státu, v období po druhé světové válce. V těchto bohatých letech, které jak se tehdy zdálo, nebudou mít konec, začal pomalý rozklad stavovských, příbuzenských a rodinných vazeb. Ty jistoty, které dříve tyto skupiny zajišťovaly, svým jednotlivým členům, převzal sociální stát. Tedy dnešní problémy sociálního státu, nelze jen hledat v ekonomické oblasti, ale především v oblasti vysoké míry osobní individualizace. Současný stav lze popsat, jako snahu středních vrstev, která má jasný cíl. Tím cílem, je co v největší míře, se odtrhnout od závislosti na sociálním státu.⁵¹

Tato situace, kterou lze s jistou nadsázkou nazvat „sobectvím středních vrstev“, vyvolává silnou krizi solidarity, v celém systému sociálního státu. Největší dopad má na ty vrstvy společnosti, které jsou právě nejvíce ohrožené sociálními problémy současné společnosti. To vše, je paradoxně přímý důsledek, štědrosti bohatých let hojnosti sociálního státu.

Jak tento problém řešit, s výhledem do budoucnosti? Myslím si, že je to jistě možné!. Ale s určitostí lze říci, že to nebude jednoduchý a krátkodobý proces. Především je nutné, zvýšit důraz na rozvoj mezilidských vazeb, ale především zdůraznit akcent morální výchovy. Toto lze chápat, jako úkol a výzvu, pro společnou práci sociální pedagogiky a obecné pedagogiky. Tedy ona, již v předešlé kapitole uvedená, komplexní sociálněpedagogická činnost v rámci školských zařízení. Prioritně, je nezbytné zvýšení důrazu na morální výchovu, jako na jednu z nejdůležitějších a nezastupitelných složek, při formování charakteru jedince. Při vlastní aplikaci, této jedné z nejsložitějších oblastí výchovy, je třeba v plném rozsahu využít, všech současných metod morální výchovy.⁵²

⁵¹ VAVŘÍK, Michal. *Vybrané sociologické problémy*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, s. 55.

⁵² KRAUS, Blahoslav, Miloslav JŮZL a Monika TANNENBERGEROVÁ. *Teorie výchovy*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, s. 61–65. ISBN 978–80-87182–04-8.

5.3 Vztah sociální pedagogiky a sociální práce

Vzhledem k osobnosti profesora Kellera, jenž je svým hlavním pracovním zaměřením především sociolog. Dále s ohledem na problémy sociálních struktur, kterým je tato bakalářská práce věnována. Je jistě nutné, určité zamyšlení nad současným stavem vztahu sociální pedagogiky a sociální práce v České republice.

Rozvoj obou disciplin, jak je v současnosti chápeme, nastal v naší republice velice pozvolně. Především je to patrné ve vztahu k nejbližším okolním státům, z jejichž zkušeností je stále čerpáno.

V případě vývoje sociální práce u nás, lze uvést, že se vyvíjel diferencovaně, od vývoje naší sociální pedagogiky. To bylo především dáno tím, kdo byl u zrodu sociální práce. U něhož ve velké převaze, stála především pracoviště, programově orientovaná na sociologii. Z tohoto důvodu vzniku, byla jen minimální vazba k pedagogice i sociální pedagogice. Tato situace do jisté míry pokračuje do dnešních dnů.

Pro další vývoj, a s přihlédnutím k tématům, velmi kriticky popsanych profesorem Kellerem, vyplývá pro mne jednoznačný názor. A tím se s velkým důrazem, přikláním k současným integračním trendům ve vztahu těchto dvou disciplin.⁵³ Právě z uvedených výzev a důvodů, je již na první pohled jasná výhoda společné integrace. Toto spojení, bude jistě pro současnou společnost kladným přínosem. Jen společně koordinovanou a odbornou prací, mohou tyto dva obory, čelit novým výzvám a problémům.

⁵³ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 58. ISBN 978-80-7367-383-3.

ZÁVĚR

Co, tedy uvést na samý závěr. Jistě důvody a cíle, které mne vedly k výběru tohoto tématu.

Hlavním smyslem a důvodem výběru osobnosti profesora Kellera, byla jeho bohatá publikační činnost na poli sociologie. Především pak ty publikace, které se zabývají oblastmi společenské struktury, mající jistou vazbu k sociální pedagogice. Cílem mé snahy bylo, pomocí textové analýzy, najít ty body a průsečíky, které propojí poznatky z odborných textů profesora Kellera, s vlastním předmětem zájmu sociální pedagogiky, tedy jeho obsahem. A ten lze zjednodušeně popsat, jako pomoc v životních situacích, v kterých běžné postupy selhávají a jsou pronásledovány problémy.⁵⁴

Celá bakalářská práce, je rozdělena do pěti základních kapitol, v nichž je vždy řešena určitá problematika. Jen mimo té první, která je věnována pohledu na vlastní osobnost profesora Kellera.

Jak již bylo předesláno, v první kapitole se podrobně věnuji životní a profesní dráze profesora Kellera. Důraz je kladen na jeho názory, které jistě formují jeho postoje. Zevrubně, je zde popsáno jeho profesní zaměření a směřování, které se pak odráží v odborných pracích, textech i článcích. Toto vše, je pak doplněno chronologickým seznamem publikací, kterých je autorem.

Druhá kapitola, se věnuje struktuře současné společnosti. Významu pojmů postmoderní společnost, společnost služeb, prekérní práce a deklasování. Popisu problému, zvětšujících se rozdílů mezi jednotlivými společenskými vrstvami, vedoucí k přechodu od nerovnosti k nesouměřitelnosti. Konec kapitoly, je pak věnován novým sociálním rizikům.

Třetí kapitola je zaměřena, na současné problémy sociálního státu. Především tlak na oslabování jeho možností, problémy zaměstnanosti, stárnutí populace a změny v struktuře současné rodiny. Vliv, který na něj má globalizace a finanční obor. Poslední část, této kapitoly, popisuje problém krize solidarity ve společnosti.

V předposlední, čtvrté kapitole, je nastíněn vývoj v oblasti vzdělání a školství. Především s ohledem na oblast vyššího vzdělání. Je zde popsána společnost vzdělání, objasněny

⁵⁴ KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, s. 45. ISBN 978-80-7367-383-3.

pojmy kulturní kapitál a riziková společnost. Též uvedeny dnešní motivy, ve kterých je pojmáno vzdělání, jako jakási pojistka proti rizikům současné společnosti. A v závěru popsány některé problémy, související se vzděláním.

Závěrečná, pátá kapitola, je věnována podnětům pro sociální pedagogiku. Ty vyplývají, z problémů, popsaných v předešlých kapitolách. Tedy se v ní snažím, o propojení sociální pedagogiky s konkrétními situacemi a stavy, které produkuje současná postindustriální společnost. Jsou zde navrhnuty, určité postupy a metody, mající vést k jejich řešení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica, Gabriela LUBELCOVÁ a Mária POTOČÁROVÁ. *Sociálna pedagogika*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2005, 168 s. ISBN 80–10-00485–5
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 2008, 251 s. ISBN 978–80-969944–0-3.
- [3] BARGEL, Miroslav, Pavel MŮLPACHR a kolektiv. *Inkluze versus exkluze – dilema sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, 178 s.
- [4] BECK, Ulrich. *Co je to globalizace?: omyly a odpovědi*. 1. vyd. Překlad Marek Pavka. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, 191 s. Sociologická řada, sv. č. 4. ISBN 978–80-7325–123-9.
- [5] BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Vyd. 1. Překlad Otakar Vochoč. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, 431 s. POST, 9. sv. ISBN 80–86429-32–6.
- [6] BĚLOHRADSKÝ, Václav. *Společnost nevolnosti: eseje z pozdější doby*. Vyd. 2., (opr. a dopl.). Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 370 s. Knižnice Sociologických aktualit. ISBN 978–80-7419–007-0.
- [7] BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Vyd. 1. Překlad Věra Dvořáková. Praha: Karolinum, 1998, 179 s. ISBN 80–718-4518–3.
- [8] KELLER, Jan. *Abeceda prosperity*. 2. rozš. a opr. vyd. Brno: Doplněk, 2003, 172 s. Sociálně-ekologická edice, sv. 7. ISBN 80–7239-125–9.
- [9] KELLER, Jan. *Až na dno blahobytu*. 3. vyd. Praha: EarthSave CZ, 2005, 132 s. ISBN 80–903085-7–0.
- [10] KELLER, Jan. *Dějiny klasické sociologie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004, 529 s. Studijní texty, 32. sv. ISBN 80–86429-34–2.
- [11] KELLER, Jan. *Dvanáct omylů sociologie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 167 s. ISBN 80–85850-09–5.
- [12] KELLER, Jan. *Naše cesta do prvoroh: o povaze automobilové kultury*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1998, 170 s. Studie, sv. 18. ISBN 80–85850-64–8.

- [13] KELLER, Jan. *Nedomyšlená společnost*. Vyd. 4. Brno: Doplněk, 2003, 125 s. ISBN 80-7239-091-0.
- [14] KELLER, Jan. *Nejistota a důvěra, aneb, K čemu je modernitě dobrá tradice*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 173 s. Studie, sv. 54. ISBN 978-80-7419-002-5.
- [15] KELLER, Jan. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 197 s. Knižnice sociologických aktualit, sv. 23. ISBN 978-80-7419-059-5.
- [16] KELLER, Jan. *Politika s ručením omezeným: proměny moci na prahu 21. století*. 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 2001, 139 s. ISBN 80-86316-27-0.
- [17] KELLER, Jan. *Sociologie a ekologie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1997, 232 s. ISBN 80-85850-42-7.
- [18] KELLER, Jan. *Sociologie středních vrstev*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, 215 s. Studie, 83. sv. ISBN 978-80-7419-109-1.
- [19] KELLER, Jan. *Současná francouzská sociologie: určeno pro posl. fak. Filozofie*. 1. vyd. Praha: SPN, 1989, 88 s. ISBN 80-210-0046-5.
- [20] KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 158 s. Studie, sv. 40. ISBN 978-80-7419-017-9.
- [21] KELLER, Jan. *Šok z ekologie, aneb, Politické systémy v rozpacích*. Vyd. 1. Praha: Český spisovatel, 1996, 52 s. ISBN 80-202-0606-X.
- [22] KELLER, Jan. *Teorie modernizace*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2007, 194 s. Studie, sv. 46. ISBN 978-80-86429-66-3.
- [23] KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011, 211 s. ISBN 978-80-7419-044-5.
- [24] KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1992, 186 s. ISBN 80-901059-3-9.
- [25] KELLER, Jan. *Vzestup a pád středních vrstev*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2000, 123 s. ISBN 80-85850-95-8.
- [26] KELLER, Jan, Fedor GÁL a Pavol FRIČ. *Hodnoty pro budoucnost*. Vyd. 1. Praha: GG, 1996, 94 s. ISBN 80-901896-4-4.

- [27] KELLER, Jan a Lubor HRUŠKA TVRDÝ. *Vzdělanostní společnost?: chrám, výťah a pojišťovna*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, 183 s. Studie, 49. sv. ISBN 978-80-86429-78-6.
- [28] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [29] KRAUS, Blahoslav, Miloslav JŮZL a Monika TANNENBERGEROVÁ. *Teorie výchovy*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2011, 92 s. ISBN 978-80-87182-04-8.
- [30] KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ et al. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido – edice pedagogické literatury, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [31] PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006, 459 s. Knižnice Sociologické aktuality, sv. 12. ISBN 978-80-86429-63-2.
- [32] RADVAN, Eduard, Michal VAVŘÍK. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009, 57 s.
- [33] VAVŘÍK, Michal. *Vybrané sociologické problémy*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2010, 66 s.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- [1] ČSSD: Lídrem kandidátky pro volby do Evropského parlamentu bude sociolog Jan Keller. [online]. [cit. 2014–03-21]. Dostupné z: <<http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-voicum/CSSD-Lidrem-kandidatky-pro-volby-do-Evropskeho-parlamentu-bude-sociolog-Jan-Keller-300337>>
- [2] Databáze Národní knihovny v Praze: *Jan Keller*. [online]. [cit. 2014–03-20]. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/F/?ccl_term=wau=jn19990218043+or+wkw=jn19990218043&func=find-c&local_base=nkc>
- [3] HOLCNEROVÁ, Hana. Pehe, Bělohradský a Keller založili středo-levicový institut. [online]. [cit. 2014–03-21]. Dostupné z: <<http://denikreferendum.cz/clanek/8265-pehe-belohradsky-a-keller-zalozili-stredo-levicovy-institut>>
- [4] KELLER, Jan. Britské listy. [online]. [cit. 2014–03-21]. Dostupné z: <<http://www.blisty.cz/aut/113/bio.html>>
- [5] Masarykova demokratická akademie. [online]. [cit. 2014–03-21]. Dostupné z: <<http://www.masarykovaakademie.cz>>
- [6] Ostravská univerzita: prof. PhDr. Jan Keller, CSc. [online]. [cit. 2014–03-20]. Dostupné z: <<http://www.osu.cz/index.php?kategorie=52&idc=13387>>
- [7] TACHECÍ, Barbora. Chtěl jsem pracovat jako sociolog, proto jsem byl v KSČ, hájí se Keller. [online]. [cit. 2014–03-21]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/rozhovor-barbory-tacheci-s-janem-kellerem-fgx-/domaci.aspx?c=A140204_143438_domaci_cen>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- ČSAV Československá akademie věd.
GA ČR Grantová agentura České republiky.
SPN SPN – pedagogické nakladatelství.
SLON Sociologické nakladatelství.
ČR Česká republika.
EU Evropská unie.